



Тертишник В. М. ©

доктор юридичних наук, професор  
(Університет митної справи та фінансів)

### ІНТЕГРАТИВНА МОДЕЛЬ ЗАСАДИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В РОЗВИТКУ ДОКТРИНИ Й ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗМАГАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Висвітлено особливості інтегративної засади верховенства права, визначено її місце та значення в системі принципів права взагалі та кримінально-процесуального права зокрема. Запропоновано концептуальну модель юридичного визначення засади верховенства права та її складових елементів. Проаналізовано питання застосування засади верховенства права для подолання конкуренції правових норм, розв'язання проблеми юридичних фікцій і колізій, забезпечення якості та гармонізації законодавства, зміцнення гарантій захисту прав і свобод людини, розвитку доктрини, процесуальної форми та окремих інститутів кримінального процесу.

**Ключові слова:** принципи права, верховенство права, процесуальна форма, юридична значеність, пропорційність, законність.

**Постановка проблеми.** У своїй стратегії державотворення Україна взяла курс на розбудову правової держави та забезпечення в її функціонуванні засади верховенства права. Вирішення даної проблеми має здійснюватися у процесі доктринально виваженої системної конституційної, політичної та судово-правової реформи. Однак проведені реформи не забезпечили притаманного правовій державі належного добробуту і безпеки громадян, а реалізація принципу верховенства права в державі сьогодні бажає бути кращою. Найвища цінність держави – людина – в нашій державі переважно поки що залишається без достатніх матеріальних засобів та достатніх правових механізмів для ефективної самореалізації та підтримки високих стандартів демократії, що обумовлює необхідність коректив стратегії розвитку, переосмислення доктринальних і інституційних трансформацій, підпорядкування реформаторських процесів забезпеченню верховенства права.

**Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми,** показує, що проблемі забезпечення верховенства права приділяється увага як вчених-конституціоналістів та фахівців кримінально-процесуального права, так і інших дослідників [1–30]. Але існуючі публікації не вичерпують всю складну проблему, а, швидше, утворюють фундаментальну базу для подальшого її дослідження. Проблема потребує системного, інтегративного аналізу як з урахуванням загальноправової доктрини, так і специфіки кримінально-процесуальної діяльності.

**Метою** статті є опис доктринальної моделі юридичного визначення засади верховенства права та шляхів вирішення проблеми забезпечення верховенства права у процесах конституційної й судово-правової реформи.

**Виклад основного матеріалу.** *Правова доктрина* – це зумовлена духовним і інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства цілісна і гармонічна система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій і модельних норм щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою державотворчої, правотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності.

*Засади та принципи права* – інтегративні основоположні морально-правові фундаментальні ідеї – в силу свого змісту і цінності є фундаментом правничої стратегії, визначають доктринальну цінність правової системи, гармонізують всю систему правових норм, виступають першоджерелом окремих інститутів і норм права (є генетичною під-

валиною, хромосомним набором системи права), надають глибокої єдності і системності регулятивним механізмам права, дають юридичну базу для тлумачення права в умовах конкуренції законодавчих норм, сприяють правильному пізнанню та застосуванню норм права, вносять упорядкованість у розв'язанні питань, стосовно яких є прогалини у праві, служать основою й вихідним положенням для подальшого розвитку правничої доктрини, юридичної визначеності окремих інститутів права.

*Верховенство права* – система правового і суспільного устрою, де природні права і свободи людини знайшли законодавче закріплення, визнані найвищою цінністю суспільства, а їх забезпечення стає пріоритетом держави, де сама влада перебуває під контролем закону, обмежується правом, а саме право створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників.

Конституція України та окремі законодавчі акти не завжди забезпечують чітке розуміння і юридичну визначеність відповідних ідей правосуддя, містять розбіжності у використанні концептів «засади» та «принципи». Наприклад, ст. 6 Конституції України стверджує, що «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову», і водночас прописує, що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права». Уже в ст. 129 Конституції України названо ідеї, які іменуються «основними засадами» судочинства. Стаття 7 КПК України називає двадцять дві «загальні засади кримінального провадження». У ст. 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачено також принципи «справедливості», «неупередженості», «незалежності». У Законі України від 14 жовтня 2014 року «Про Національне антикорупційне бюро України» згадується новий принцип – «відкритість для демократичного цивільного контролю». Законом України «Про Національну поліцію» задекларовано, зокрема, принцип «дотримання прав і свобод людини», але не названо і не розкрито концепт «пропорційності», хоча його зміст певним чином розкрито при регламентуванні застосування засобів примусу (ст. 29).

Стаття 8 КПК України з назвою «Верховенство права» містить досить лаконічне, хоча і досить важливе, але не достатньо повне і доктринально цілісне визначення: «Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави».

В інтегративному сенсі найбільш загальними засадами права є воля, верховенство права і справедливість, які об'єднують у собі інші менш загальні доктринальні ідеї – принципи правосуддя.

Вважаємо за необхідне в системі основоположних ідей кримінального процесу виділити найбільш інтегративні (в розумінні здобуття синергетичних результатів системи) основоположні засади правової держави та правосуддя: 1) справедливість, 2) воля, 3) верховенство права, а інші головні ідеї судочинства доцільно розглядати в якості окремих принципів судочинства, які можуть бути складовими окремими інтегративних засад або мати самостійне галузеве значення принципів кримінального процесу.

Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська Комісія) у доповіді про верховенство права указала на такі його необхідні елементи: *законність та прозорість ухвалення законів*; *правова визначеність*, яка передбачає легкість та доступність з'ясування змісту права і юридично забезпечену можливість скористатись цим правом; *заборона державного свавілля*, зокрема, обмеження дискреційних повноважень органів держави, обґрунтованість їх рішень; *ефективний доступ до правосуддя* у незалежних і неупереджених судах, судовий контроль за законністю та конституційністю актів державної влади, функціонування незалежної адвокатури, виконання рішень судів; *дотримання прав людини*, передусім гарантованість права на ефективний засіб правового захисту, на справедливий суд, право бути вислуханим, презумпція невинуватості, заборона зворотної дії закону; *недискримінація і рівність перед законом*, що передбачає відсутність законів, що містять дискримінаційні положення або закріплюють правові привілеї, заборону дискримінаційного тлумачення або застосування закону.

Разом з тим у Рішенні від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 (справа № 1-11/2012) Конституційний Суд України зазначив, що одним із елементів верховенства права є також принцип пропорційності.

Конституційний Суд України у своєму рішенні 29 червня 2010 р. у справі № 1-25/2010 визначив, що одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності.

Виходячи з положень Європейської Комісії за демократію через право (Венеціанська Комісія), а також вищезгаданих рішень Конституційного суду України, в інтегративній засаді верховенства права варто виділяти окремі принципи судочинства: а) законність, б) правова визначеність, в) дотримання прав людини, г) заборона державного свавілля, д) недискримінація і рівність перед законом, е) ефективний доступ до правосуддя, ж) пропорційність, на що не безпідставно звертають увагу сучасні дослідники [19, с. 167].

Джерелом і основою принципів законності та «заборони державного свавілля» є положення ст. 19 Конституції України, згідно з якою «Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». З даних приписів випливають два основні правила, які мають особливості застосування до приватних і публічних осіб. З одного боку, «людина може робити все що законом не заборонено і не може примушуватись до виконання дій, які законом не передбачені», а з іншого – представники публічної влади, включаючи суд і правоохоронні органи, «можуть робити лише те, що законом передбачено», «в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами». Зазначимо – саме законами, а не іншими нормативними актами. З урахуванням даних положень потребують корективи змісту ст. 9 КПК України.

*Potestas stricte interpretatur* – правомочність має тлумачитись обмежувально. Такий підхід обмежує правом як владу загалом так й у кримінальному процесі зокрема.

В аспектах забезпечення доступу до правосуддя доцільно скасувати заборони оскарження судових рішень до вищої судової інстанції, зокрема, які передбачені при спрощених порядках судового розгляду. Варто звернути увагу на те, що у справі «Mirovni Inštitut v. Slovenia» від 13.03.2018, ЄСПЛ визнав, що судовий розгляд має гарантувати право на публічне слухання, гарантувати права підсудного задавати питання свідкам, що свідчать проти нього, розгляд справ у спрощеному провадженні без виклику сторін суперечить практиці ЄСПЛ, а, відповідно, вироки, винесені без всебічного дослідження доказів у суді, можна вважати незаконними.

У справі «Ростовцев проти України» (рішення від 25 липня 2017 року) Суд поставив під сумнів обмеження права на оскарження судового рішення в апеляційному порядку у справах, які розглядаються на підставі угоди про визнання вини.

Забезпечення захисту прав і свобод людини означає здійснення процесуальної діяльності в такому порядку, формі і режимі, за яких втручання в гарантовані законом права і свободи людини зовсім не мало б місця або здійснювалося б лише в передбачених законом випадках, в умовах крайньої необхідності, коли іншими засобами виконати завдання правосуддя неможливо.

Для забезпечення прав людини, поряд з розширенням прав омбудсмена, доцільно запровадити в Україні свій окремий Національний Суд з прав людини, в юрисдикцію якого входив би розгляд позовів людини проти органів державної влади України та їх посадових осіб. На наш погляд, створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню принципу верховенства права в діяльності державних органів влади.

Національний суду з прав людини має створюватись в Україні на засадах максимального забезпечення незалежності суддів від самої влади. Отже, на призначення суддів на посади жодна з гілок влади не повинна впливати. Тому, скоріш за все, буде виправданим обрання суддів прямими всенародними виборами. Поряд із внесенням змін і доповнень до Конституції України, має бути прийнято окремий Закон України «Про Національний суд з прав людини». На наш погляд, створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню засади верховенства права та забезпеченню захисту прав і свобод людини в діяльності державних органів влади.

Правова визначеність передбачає формулювання в законі чітких, однозначних і зрозумілих правових приписів, за яких забезпечується легкість та доступність з'ясування змісту права і юридично забезпечена можливість скористатись цим правом, передбачуваність застосування правових норм, а встановлювані законом обмеження будь-якого права повинні базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки.

Принцип пропорційності, який ще системно не закріплений в КПК України, але вперше згаданий Європейським судом з прав людини у 1968 році у справі «Ноймайстер проти Австрії», логічно виводиться із аналізу співвідношення завдань кримінального процесу та його окремих інститутів. Його окремі суттєві ознаки визначено у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., де зазначено, що працівники правоохоронних органів, у тому числі й ті, що здійснюють розслідування, зобов'язані поважати і захищати гідність і права людини; *застосовувати примусові заходи тільки у випадках крайньої необхідності* та в тих межах, в яких це потрібно для виконання обов'язків.

*Принцип пропорційності* – закріплений у міжнародних нормативних актах, рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини принцип права, згідно з концептуальним змістом якого мета юридичних дій має бути суспільно вагомою, а засіб її досягнення найменш обтяжливим у конкретних умовах, втручання у сферу прав і свобод людини може допускатись лише у випадках крайньої необхідності з метою забезпечення правосуддя чи іншої суспільно корисної мети, якщо цього неможливо досягти іншими засобами, а заподіяна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута.

Несумісним з принципом верховенства права став інститут негласної слідчої (розшукової) дії – «обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи», який закладений у ст. 267 КПК України, оскільки мета такої процесуальної дії, яка може в указаних умовах бути досягнута менш обтяжливими засобами – проведенням обшуку чи інших гласних слідчих дій за участю понятих і дотриманням додаткових гарантій достовірних доказів та захисту прав, свобод та законних інтересів особи.

Думається, що принцип пропорційності, який розвиває засаду верховенства права та суттєво її доповнює і конкретизує щодо застосування актів державного примусу, потребує окремого закріплення в тексті Конституції України, в КПК України та в законодавстві про діяльність слідчих, поліцейських і інших правоохоронних органів.

Зокрема, КПК України доцільно доповнити окремою нормою за назвою «Принцип пропорційності» та викласти її таким чином:

«Посадові та службові особи публічної влади, суд, слідчі, слідчі судді, прокурор, детективи та інші представники правоохоронних органів, які здійснюють чи беруть участь у здійсненні кримінально-процесуальних дій, мають виходити у своїх діях з того, що мета юридичних дій має бути суспільно вагомою, а засіб її досягнення найменш обтяжливим у конкретних умовах, а втручання у сферу прав і свобод людини може допускатись лише у випадках крайньої необхідності, з метою забезпечення правосуддя чи іншої суспільно корисної мети, якщо цього неможливо досягти іншими засобами, при цьому заподіяна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута».

**Висновок.** У Конституції України та в КПК України має бути більш чітко викладено концепт та зміст засади верховенства права, з урахуванням таких його складових елементів, як законність, правова визначеність, дотримання прав людини, заборона державного свавілля, недискримінація і рівність перед законом, ефективний доступ до правосуддя, пропорційність, закладено гарантії їх дотримання. Крізь призму даних положень мають бути удосконалені окремі інститути кримінально-процесуального права. Кожна процесуальна дія має детально регламентуватись, виходячи з особливостей її предмета і методу, з дотриманням засади верховенства права та її складових елементів, виходити з того, що будь-які обмеження прав і свобод людини можуть здійснюватись лише за умов крайньої необхідності. В Україні доцільно створити Національний суд з прав людини, в юрисдикцію якого входив би розгляд позовів людини проти органів державної влади України та їх посадових осіб.

*Перспективи подальшого дослідження проблеми* вбачаються в розробці доктринальної моделі принципів кримінально-процесуального права, а в перспективі – нового Кримінально-процесуального кодексу України, приписи якого були б доктринально вивіреними, відповідали стратегії розбудови правової держави, збалансували б приватні і публічні інтереси, гармонізували національне законодавство та міжнародні стандарти забезпечення верховенства права в державі.

#### **Бібліографічні посилання**

1. Аленін Ю. П., Волошина В. К. Поняття та система принципів кримінального провадження. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2014. Т. XIV. С. 78-89.
2. Боняк В. О. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. держ.

ун-т внутр. справ, 2013. 295 с.

3. Бринзанська О. Концепція свавілля у практиці Європейського суду з прав людини в контексті захисту права на свободу. *Слово Національної школи суддів України*. 2017. № 2. С. 38-49.

4. Галаган О. І., Письменний Д. П. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 167-172.

5. Головатий С. Верховенство права: у 3-х кн. Кн. 2. Верховенство права: від доктрини до прецеденту. Київ: Фенікс, 2006. 1286 с.

6. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. Київ: Правова єдність, 2008. 350 с.

7. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Принципи права в розв'язанні юридичних колізій. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2017. № 2. С. 10-16.

8. Костенко О. М. Концепція прав людини: сучасний стан і перспективи розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 5-11.

9. Наливайко Л. Р. Захист прав і свобод у світлі положень Конституції України та конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. 2003. Спецвипуск. С. 343-345.

10. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 152 с.

11. Оніщенко Н. М. Принцип верховенства права та верховенства закону: взаємовиключення чи взаємозумовленість? *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. № 3. 2010. С. 3-7.

12. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. *Право України*. 2010. № 3. С. 27-29.

13. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2012. 576 с.

14. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків: Право, 2008. 240 с.

15. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія: у 2-х кн. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2008. Кн. 1. Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. 344 с.

16. Рабінович П. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Право України*. 2013. № 9. С. 162-175.

17. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2004. 464 с.

18. Савчин М. Конституційні принципи та їх інтерпретація. *Право України*. 2017. № 7. С. 30-38.

19. Сачко О. В. Концептуальна модель юридичного визначення принципу верховенства права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 166-170.

20. Ставнійчук М. Окремі проблеми новітнього конституційного процесу у світлі висновків Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія). *Право України*. 2012. № 8. С. 146-153.

21. Тертишник В. М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: моногр. Дніпро: Ліра, 2009. 405 с.

22. Тертишник В. М. Воля в інтегративній системі засад правової держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Ч. 1. С. 15-19.

23. Тертишник В. М., Сачко О. В., Кошовий О. Г. Принципи права в інтегративній доктрині вдосконалення кримінального законодавства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. Вип. 3. С. 66-70.

24. Тертышник В. М. Верховенство права в сфере правосудия: алгебра процесса, или мои права – моё богатство. *Защита прав человека: научно-практическая конференция (Молдова-Болгария)*. Комрат. 2018. С. 225-232.

25. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.

26. Тодика Ю. М., Тодика О. Ю. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: моногр. Київ: Ін Юре, 2004. 368 с.

27. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., доп. Київ, 2015. 208 с.

28. Хавронюк М. І. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина. Київ: Парламент, 1999. 544 с.

29. Шемшученко Ю. С. Конституційне право України. Академічний курс: підруч. Київ: Юридична думка, 2008. 800 с.

30. Шемшученко Ю. С., Тертишник В. М. Доктринальні проблеми забезпечення верховенства права у процесі конституційної й судово-правової реформи в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск. Ч. 1. 2017. С. 46-52.

Надійшла до редакції 21.08.2019

References

1. Alenin YU.P., Voloshyna V.K. (2014) Ponyattya ta systema pryntsyviv kryminal'noho provadzhenya [The concept and system of principles of criminal proceedings]. *Naukovi pratsi NU OYUA*, XIV, 78-89 [in Ukr.].
2. Bonyak, V.O. (2013) Konstytutsiynе pravo Ukrayiny [Constitutional Law of Ukraine]: navch. posib. Dnipropetrovs'k: Dnipro. derzh. un-t vnutr. Sprav [in Ukr.].
3. Brynzans'ka, O. (2017) Kontseptsiya svavillya u praktytsi Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny v konteksti zakhystu prava na svobodu [The concept of arbitrariness in the practice of the European Court of Human Rights in the context of the protection of the right to liberty]. *Slovo Natsional'noyi shkoly suddiv Ukrayiny*, 2, 38-49 [in Ukr.].
4. Halahan, O.I., Pys'mennyi, D.P. (2013) Ponyattya ta systema zasad (pryntsypiv) kryminal'noho provadzhenya [The concept and system of principles (principles) of criminal proceedings]. *Naukovyy visnyk Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav*, 4, 167-172 [in Ukr.].
5. Holovatyy, S. (2006) Verkhovenstvo prava [Rule of Law: in 3 volumes. Book. 2. Rule of law: from doctrine to precedent]: u 3-kh kn. Kn. 2. Verkhovenstvo prava: vid doktryny do pretsedentu. Kyiv [in Ukr.].
6. Kolodiy, A.M., Oliynyk, A.YU. (2008) Prava, svobody ta obov'yazky lyudyny i hromadyanyna v Ukrayini [Rights, freedoms and responsibilities of the individual and citizen in Ukraine]: pidruch. Kyiv: Pravova yednist' [in Ukr.].
7. Korniyenko, M.V., Tertyshnyk, V.M. (2017) Pryntsypy prava v rozv'yazanni yurydychnykh koliziy [Principles of law in resolving legal conflicts]. *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal «Verkhovenstvo prava»*, 2, 10-16 [in Ukr.].
8. Kostenko, O.M. (2011) Kontseptsiya prav lyudyny: suchasnyy stan i perspektyvy rozvytku [Human rights concept: current state and prospects]. *Byuleten' Ministerstva yustytisyi Ukrayiny*, 11, 5-11 [in Ukr.].
9. Nalyvayko, L.R. (2003) Zakhyst prav i svobod u svitli polozhen' Konstytutsiyi Ukrayiny ta konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovnykh svobod [Protection of rights and freedoms in the light of the provisions of the Constitution of Ukraine and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*, Spetsvyputsk, 343-345 [in Ukr.].
10. Nalyvayko, L.R., Stepanenko K.V., Shcherbyna YE. M. (2014) Mizhnarodnyy zakhyst prav lyudyny [International protection of human rights]: navch. posib. Dnipropetrovs'k: Dnipro. derzh. un-t vnutr. Sprav [in Ukr.].
11. Onishchenko, N.M. (2010) Pryntsyp verkhovenstva prava ta verkhovenstva zakonu: vzayemovyklyuchennya chy vzayemozumovlenist'? [The rule of law and the rule of law: mutual exclusion or interdependence?]. *Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoyi diyal'nosti*, 3, 3-7 [in Ukr.].
12. Petryshyn, O. (2010) Verkhovenstvo prava v systemi pravovoho rehulyuvannya suspil'nykh vidnosyn [The Rule of Law in the System of Legal Regulation of Public Relations]. *Pravo Ukrayiny*, 3, 27-29 [in Ukr.].
13. Pohorilko, V.F., Fedorenko, V.L. (2010) Konstytutsiynе pravo Ukrayiny [Constitutional Law of Ukraine]: pidruch. Kyiv: Lira-K [in Ukr.].
14. Pohrebnyak, S.P. (2008) Osnovopolozhni pryntsypy prava (zmistovna kharakterystyka) [Fundamental principles of law (meaningful characteristic)]: monohrafiya. Kharkiv: Pravo [in Ukr.].
15. Pryntsyp verkhovenstva prava: problemy teorii ta praktyky [The rule of law: problems of theory and practice] (2008): monohrafiya: u 2-kh kn. / za zah. red. YU.S. Shemshuchenka. Kyiv: Yuryd. dumka. Kn. 1. Verkhovenstvo prava yak pryntsyp pravovoyi systemy: problemy teorii [in Ukr.].
16. Rabinovych, P. (2013) Verkhovenstvo prava: doktrynal'ni interpretatsiyi v Ukrayini [The Rule of Law: Doctrinal Interpretations in Ukraine]. *Pravo Ukrayiny*, 9, 162-175 [in Ukr.].
17. Rabinovych, P.M., Khavronyuk, M.I. (2004) Prava lyudyny i hromadyanyna [Human and citizen rights]: navch. posib. Kyiv: Atika [in Ukr.].
18. Savchyn, M. (2017) Konstytutsiyni pryntsypy ta yikh interpretatsiya [Constitutional principles and their interpretation]. *Pravo Ukrayiny*, 7, 30-38 [in Ukr.].
19. Sachko, O.V. (2018) Kontseptual'na model' yurydychnoho vyznachennya pryntsypu verkhovenstva prava [A conceptual model of the legal definition of the rule of law]. *Aktual'ni problemy vitchyznyanoyi yurysprudentsiyi*, 6, 166-170 [in Ukr.].
20. Stavnyichuk, M. (2012) Okremi problemy novitnoho konstytutsiynoho protsesu u svitli vysnovkiv Yevropeys'koyi komisiyi «Za demokratsiyu cherez pravo» (Venetsians'ka komisyya) [Some problems of the newest constitutional process in the light of the conclusions of the European Commission "For Democracy through Law" (Venice Commission)]. *Pravo Ukrayiny*, 8, 146-153 [in Ukr.].
21. Tertyshnyk, V.M. (2009) Verkhovenstvo prava ta zabezpechennya vstanovlennya istyny v kryminal'nomu protsesi Ukrayiny [Rule of law and the establishment of truth in the criminal process of Ukraine]: monohr. Dnipro: Lira [in Ukr.].
22. Tertyshnyk, V.M. (2019) Volya v intehratyvniy systemi zasad pravovoyi derzhavy [Will in the integrative system of the rule of law]. *Aktual'ni problemy vitchyznyanoyi yurysprudentsiyi*, 1, 15-19 [in Ukr.].

23. Tertyshnyk V.M., Sachko O.V., Koshovyy O.H. (2018) Prynysy prava v intehratyvnyy doktryni vdoskonalennya kryminal'noho zakonodavstva [Principles of law in the integrative doctrine of improvement of criminal law]. *Aktual'ni problemy vitchyznyanoi yurysprudentsiyi*, 3, 66-70 [in Ukr.].

24. Tertyshnyk V.M. (2018) Verkhovenstvo prava v sfere pravosudiya: algebra protsessu, ili moi prava – moë bogatstvo. Zashchita prav cheloveka: nauchno-prakticheskaya konferentsiya (Moldova-Bolgariya) [The rule of law in the field of justice: the algebra of the process, or my rights - my wealth. Human rights protection: a scientific-practical conference (Moldova-Bulgaria)]. Komrat, 225-232 [in Russ.].

25. Tlumachnyy terminolohichnyy slovnyk z konstytutsiynoho prava (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) (2016) [Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional Law] / kol. avt.; za zah. red. L.R. Nalyvayko. Kyiv: Khay-Tek Pres [in Ukr.].

26. Todyka YU.M., Todyka O.YU. (2004) Konstytutsiyno-pravovyy status lyudyny i hromadyanyna v Ukraini [The constitutional and legal status of a person and a citizen in Ukraine]: monohr. Kyiv: In Yure [in Ukr.].

27. Fuley T.I. (2015) Zastosuvannya praktyky Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny pry zdiysnenni pravosuddya [Application of the case law of the European Court of Human Rights in the administration of justice: a scientific and methodological guide for judges]: naukovo-metodychnyy posibnyk dlya suddiv. 2-he vyd. vypr., dop. Kyiv [in Ukr.].

28. Khavronyuk, M.I. (1999) Komentar zakonodavstva Ukrainy pro prava ta svobody lyudyny i hromadyanyna [Constitutional Law of Ukraine. Academic course]. Kyiv: Parlament [in Ukr.].

29. Shemshuchenko, YU.S. (2008) Konstytutsiynе pravo Ukrainy. Akademichnyy kurs [Constitutional Law of Ukraine. Academic course]: pidruch. Kyiv: Yurydychna dumka [in Ukr.].

30. Shemshuchenko YU.S., Tertyshnyk V.M. (2017) Doktrynal'ni problemy zabezpechennya verkhovenstva prava u protsesi konstytutsiynoyi y sudovo-pravovoyi reformy v Ukraini [The doctrinal problems of securing the rule of law in the process of constitutional and judicial reform in Ukraine]. *Aktual'ni problemy vitchyznyanoi yurysprudentsiyi*. Spetsvypusk. CH. 1, 46-52 [in Ukr.].

#### SUMMARY

**Tertyshnyk V.M. Integrative model of the principles of the rule of law and its implementation in the development of the doctrine and procedural forms of competitive criminal justice.** The article describes the features of integrative principles of the rule of law, is defined by its place in the system of values and the principles of law generally and criminal procedural law in particular. Conceptual model is served a legal definition of the principles of the rule of law and its constituent elements. The author has analysed the question of the application of the principles of the rule of law to overcome the competition regulations, the solution of the problem of legal Fiction, hat and conflicts, ensure the quality and harmonization of legislation, strengthening guarantees of the protection of human rights and freedoms, the development of doctrine, procedural forms and individual institutes of the criminal process.

The Constitution and the CPC of Ukraine should more clearly state the concept and content of the rule of law, taking into account its constituent elements such as legality, legal certainty, respect for human rights, prohibition of state arbitrariness, non-discrimination and equality before the law, effective access to justice, proportionality, guarantees of their observance. Through the prism of these provisions, individual institutions of criminal procedure law should be improved. Each procedural action should be regulated in detail, taking into account the peculiarities of its object and method, with observance of the principle of the rule of law and its constituent elements, proceeding from the fact that any restrictions on human rights and freedoms can be exercised only when absolutely necessary. In Ukraine, it is advisable to set up a National Court of Human Rights, which would have jurisdiction to hear human claims against the public authorities of Ukraine and their officials.

Prospects for further study of the problem are seen in the development of a doctrinal model of the principles of criminal procedure law, and in the future - a new Criminal Procedure Code of Ukraine, whose prescriptions would be doctrinal, would correspond to the strategy of building a rule of law, would balance private and public interests, harmonized national legislation and international standards for the rule of law in the country.

**Keywords:** *principles of law, rule of law, procedural, legal certainty, proportionality, legitimacy.*